

– Ф. 3833. – Оп. 2. – Спр. 83. – Арк. 17. 37. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж–Нью-Йорк–Львів, 1993. – 395 с. 38. ЦДАГО України. – Оп. 1, спр. 48, арк. 15; Оп. 75, спр. 41, арк. 12-18. 39. Кондратюк К. Участь в дискусії // Україна – Польща: Важкі питання. – Т. 3. Варшава, 1998. – 109 с. 40. ЦДАГО України. – Ф. 62, Оп.1 ч.І, спр. 239, арк. 19. 41. ЦДАГО України. – Ф. 62, Оп.1 ч.ІІ, спр. 1287, арк. 83. 42. Трофимович В. Роль

Німеччини та СРСР в українсько-польському конфлікті 1935 – 1945 рр. // Незалежний культурологічний часопис. – 2003. – № 28. – С. 126 – 129. 43. ЦДАГО України. – Ф. 1, Оп. 22, спр. 75, арк. 109; Трофимович В. Роль Німеччини та СРСР в українсько-польському конфлікті 1935 – 1945 рр. // Незалежний культурологічний часопис № 28, 2003. – 137 с. 44. ЦДАГО України. – Ф. 1, Оп. 1, спр. 48, арк. 15; Оп. 75, спр. 41, арк. 12–18.

УДК 94(477):94(438)«1943/1945»

А.Г. Ліпкан

Національний технічний університет
“Київський політехнічний інститут”

ПОЛІТИКА СРСР І ПОЛЬЩІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПИТАННЯХ У 1943–1945 рр. ПРОБЛЕМА КОРДОНІВ ПОЛЬЩІ – УКРАЇНИ

© Ліпкан А.Г., 2004

Досліджуються взаємовідносини Радянського Союзу і Польщі в контексті визначення кордонів.

In the article the problems of relationships of the Soviet Union and Poland in a context of delimitation are probed.

Як відомо, сучасна суверенна соборна Україна не висуває жодних територіальних претензій сусіднім країнам всупереч міжнародно усталеним правовим нормам. Такі спроби загрожували б не лише державотворчим процесам в молодій незалежній державі, а миру і стабільності в Європі. Наша молода держава, підписавши Хельсінські угоди, свято дотримується принципу збереження післявоєнного устрою в Європі, цілісності територій і непорушності кордонів. У цьому, як відомо, запорука стабільності і миру.

Не маючи жодних територіальних претензій до своїх сусідів, Україна прагне будувати свої стосунки з ними на рівноправних партнерських засадах, не втручаючись у внутрішні справи один одного. Але складне історичне минуле і становлення України як держави треба знати і не забувати, щоб цінити те, за що боролися і віддали своє життя жертвні українці.

Знання цих історичних віх не направлено на зміну геополітичної ситуації в регіоні

розташування незалежної української держави на Сході Європи. Вони необхідні для протидії певним шовіністичним колам, які всіляко обілюють історичні злочини перед українським народом і перебільшують зустрічні дії ОУН–УПА, які здійснювались з метою захисту від винищення українців.

На початку 20-х років ХХ ст. населення західноукраїнських земель перебувало під владою трьох держав: Польщі (Східна Галичина, Західна Волинь, Полісся, Підляшшя, Холмщина), Румунії (Північна Буковина), Чехословаччини (Закарпаття). Уряди цих держав намагалися виключити українське питання зі сфери зовнішньо-політичних взаємин, ліквідувати національно-визвольний рух українського народу [18]. Це можна продемонструвати на прикладі Галичини. Під кінець 1920 року було вже зібрано чимало матеріалу про дії польського режиму у Галичині. Уряд Галичини домагався здійснити право самовизначення для українського населення Галичини, але на цьому шляху було багато протиріч. Міжнародні полі-

тики відмовлялися враховувати цілі роки збройної боротьби, яку вели галичани з метою встановлення своєї державності. Галичанам доводилось постійно нагадувати провідним країнам Європи про значимість галицької проблеми та її вирішення. Статуси Галичини і Польщі на міжнародній арені були різними. Польща була державою зі своїми дипломатичними представниками, великим грошовим забезпеченням. Вона мала вплив на Францію і Англію. Галичани також намагалися використовувати міжнародну трибуну з метою ознайомлення усіх зі своєю проблемою. Датські, шведські, фінські, канадські делегати виказували симпатії українцям та намагалися допомогти. Слід згадати Фрітьофа Нансена. В той час міжнародною Радою (Лігою Націй) керував бразильський делегат Да Кун'ян, який зовсім не розбирався в цій проблемі, але з часом він почав надавати серйозну підтримку галичанам і 23 лютого 1921 року Ліга Націй прийняла резолюцію, в якій зазначалося, що до Галичини не стосуються міжнародно-правові постанови щодо національних меншин, бо Галичина поза кордоном Польщі. Польща, таким чином, є мілітарним окупантом Галичини. Питання правового становища Галичини і відносин, які там склалися, вирішено було передати конференції представників держав Антанти. Це був час, коли сила і вплив держав Антанти були у повному розквіті. Після програшу Греції у війні з Туреччиною 1922 р. з'явилась можливість англо-радянського конфлікту. Дипломатія Балканських держав під час тієї війни хиталась між Росією і Англією. Це приводило до укріплення позицій Польщі на міжнародній арені, для неї настав сприятливий час для здійснення своєї мети стосовно Галичини. Ще влітку 1922 р. Пілсудський став тиснути на польський уряд, щоб він остаточно отримав у держав Антанти згоду на приєднання Галичини до Польщі. Польський уряд запропонував державам Антанти з початком жовтня 1922 р. ухвалений сеймом проект так званої воєводської автономії. Для "заспокоєння населення" польський уряд вислав до Галичини кілька дивізій військових, літаки під командуванням генерала Геллера, який мав широкі повноваження. Під таким тиском Польща провела вибори, внаслідок яких було "вибрано" 5 українських

послів, ставлеників польського уряду. Витвицький С., будучи представником Галицького уряду у Парижі, у своїх спогадах зазначає, що умови з початком 1923 р. для галичан на міжнародній арені були несприятливі. 11 березня 1923 року він мав розмови з начальником східноєвропейського відділу французького міністерства закордонних справ Ларошем з питань майбутнього рішення Ради Представників щодо Галичини. Останній під кінець розмови спитав, чи погодяться галичани приєднатися до Польщі і запевнив, що французький уряд буде готовий переконати польський уряд в забезпеченні Галичині автономії. На це С. Витвицький відповів незгодою. Отже, постанова Ради Представників держав Антанти від 14 березня 1923 року не була несподіванкою для галичан, які висловили протест. Таке рішення було зумовлене тодішнім станом речей на міжнародній арені. Польща ж ніколи і не намагалася виконувати зобов'язання стосовно територіальної автономії Галичини як до означеної території із самоврядуванням [9].

Як свідчить С. Витвицький [4], політика Польщі на західноукраїнських землях була політикою національного гніту та планової асиміляції. І щоб остаточно звільнитись від міжнародних зобов'язань, польський уряд у 1935-му році самочинно анулював Сен-Жерменську угоду про "расові, мовні та релігійні меншини" і не дотримувався її [9].

Друга Світова війна перекрала кордони європейських держав. До УРСР було приєднане Закарпаття. Разом з тим, поза межами України залишилися споконвічні українські землі Холмщини, Підляшшя, Сянщини. Брутальна депортація і розпорошення їх населення на західних теренах Польщі під час сумнозвісної акції "Вісла" у 1947 р. стали справжнім злочином цієї країни. 28 квітня 1947 р. оперативна група "Вісла", що налічувала близько 20 тисяч солдатів, функціонерів управління громадської безпеки і громадської міліції, розпочала виселення українців [10, 12].

Жовтень 1944 р. ознаменувався цілковитим вигнанням фашистів з території України. Змушений рахуватись із загальним поглибленням національних почуттів українців, радянський уряд став на шлях створення деяких формальних атрибутів державності. УРСР отри-

мала гімн, прапор, було створено міністерства оборони і закордонних справ. Ялтинські домовленості затвердили де-юре статус УРСР як незалежної держави – члена ООН [13].

Уряд УРСР виступав за возз'єднання всіх українських етнічних земель. Зокрема тодішній керівник УРСР М.Хрущов пропонував Сталіну приєднати до Дрогобицької області Західну Галичину та створити Холмську область у складі УРСР. Як тільки Червона Армія (ЧА) вступила до Галичини, М.Хрущов поставив питання про приєднання до України західних Українських земель, що в 1939 році були віддані Гітлеру. В архівних документах збереглися його проекти щодо створення Холмської області в складі УРСР, приєднання до Дрогобицької області Західної Галичини [16].

Історичним парадоксом стало те, що об'єднанню переважної більшості історичних українських земель сприяла комуністична тоталітарна імперія, яка брутально душила будь-які спроби національного відродження. Приєднавши у 1939-му році до УРСР Східну Галичину, в 1940-му році – Північну Буковину, а в роки Другої Світової війни – Закарпаття, вона зробила те, що не змогли на короткому історичному відтинку національно-демократичної революції 1917–1920 рр. ні Центральна Рада, ні уряд гетьмана П.Скоропадського, ні Директорія Української Народної республіки. Остаточні територіальні межі України сформувались в умовах існування УРСР як складової частини СРСР. Відповідно до міжнародного принципу правонаступництва вони перетворились в кордони незалежної держави. Їх непорушність гарантується міжнародним правом і, зокрема, положенням Заключного акту Гельсінської наради з безпеки в Європі [3, 11]

Водночас відбувалась фальсифікація волевиявлення українського населення цих регіонів щодо приєднання. Показовим було переадресування багатьох звернень про це в ЦК КП(б)У аж наприкінці вересня 1944 року з приміткою, що вони, українці, “просять переселити їх на територію УРСР”. Однак насправді українці Закарзоння хотіли приєднатися до України, залишаючись на споконвічній батьківській землі [16].

Можна погодитися, на нашу думку, із польським дослідником М.Сивицьким, що польсько-українська війна – Хмельничина,

Коліївщина, польсько-український конфлікт 1943–1944 року, велись не в Польщі, а на окупованій Україні. Польські могили, говорить він, це свідки імперіалістичної захланності предків Романа Дмовського та його учнів... Морем крові заплатили за їхню політику як український, так і польський народи. І лише з відверто шовіністичних кіл, як зазначає М.Сивицький, може висуватися пропозиція, щоб українці вибачалися за те, що потурбували загарбника, боронячись від смерті у власній хаті [17].

Напередодні звільнення України від німецьких загарбників, 28 листопада – 1 грудня 1943 року відбулася зустріч глав урядів Великобританії, СРСР, США – Черчілля, Сталіна і Рузвельта в Тегерані. На останньому засіданні учасники конференції обговорили проблеми, пов'язані з Польщею. Союзники дійшли згоди, що радянсько-польський кордон пройде по лінії Керзона. Натомість Польща мала компенсувати свої територіальні втрати приєднанням німецьких земель на півночі та заході [14].

Питання про польський кордон було розглянуто також 17 липня – 2 серпня 1945 р. у Потсдамі. В роботі Потсдамської конференції в частині обговорення польських проблем брала участь делегація Тимчасового Уряду національної єдності РП (ТУНС) [8].

У серпні 1945 р. після підписання у Москві договору про радянсько-польські кордони, проводилась делімітація реального кордону. Результатом делімітації стала зміна початково встановленого кордону, а отже, ряд населених пунктів, які до цього часу знаходилися на одному його боці, опинилися на другому: відповідно громадяни однієї держави опинилися на території іншої. Долю 482107 осіб української національності, виселених з південно-східних воєводств РП на підставі Люблінської угоди (від 9.09.1944 р.), розділили ще 9125 осіб, які змушені були залишити свої рідні місця у зв'язку з делімітацією державного кордону між РП і СРСР 1946–1948 рр. [8].

Характерно, що насильницьке переселення українців почалось ще в ході воєнних дій.

В політінформації секретаря Станіславського обкому КП(б)У М.В. Слоня секретарю ЦК КП(б)У М.С. Хрущову про хід мобілізації військовозабов'язаних, про відселення населення з фронтової смуги ... повідомляють-

ся: “ про відселення населення з прифронтової 25-кілометрової смуги, відповідно до постанови Військової Ради 1-го Українського фронту [19].

Держави “великої трійки” як на Ялтинській, так і на Потсдамській конференціях підходили до розв’язання територіальних питань, дбаючи перш за все про розширення своїх політичних впливів у Європі і світі [8].

Як відомо, у грудні 1919 року Верховна Рада Антанти (ВРА) рекомендувала Польщі вважати її східним кордоном умовну лінію, що проходила через Гродно – Ялівку – Брест-Литовський – Дороговськ – Устилуг, на схід від Грубешева через Крилів і далі західніше Рави-Руської, на схід від Перемишля до Карпат. З 1920 року цю лінію стали іменувати лінією Керзона – тодішнього міністра закордонних справ Англії, який під час радянсько-польської війни 1920 року звернувся із вимогою до Леніна припинити наступ Червоної Армії на цій лінії. Давні українські землі, які опинилися на польській частині лінії Керзона, куди входили Лемківщина, Холмщина, Підляшшя, Надсяння, з того часу отримали назву Закерзоння [20].

Під західноукраїнськими землями більшість дослідників розуміють землі на схід від так званої “лінії Керзона”, тобто ті землі, які, згідно з рішенням Ялтинської конференції від лютого 1945 р., а також з підписаним у серпні 1945 року договором про польсько-радянський кордон, відійшли до СРСР [2].

Терміном “Закерзоння” називаємо смугу земель до Карпат, які належали “за винятком Лемківщини” до Галицько-Волинського князівства, а після його упадку у XIV столітті потрапили під польське панування. За рішенням Ялтинської конференції 1945 року ці землі залишилися і надалі у складі польської держави.

Ялтинська конференція відкрилась 4 лютого 1945 г. у Лівадії. В цей час радянські війська знаходились за 60 кілометрів від Берліну. Від вермахту було відрізано велике східно-пруське угруповання військ. В основному завершилося звільнення Польщі, значної частини Чехословаччини. У гітлерівської Німеччини вже не було союзників у Європі. Нацистському фюреру і його рейху залишалось жити менш як три місяці [15, 21].

У Криму між СРСР, з одного боку, і США та Великобританією – з іншого, за 8 днів було

досягнуто домовленостей з актуальних та складних міжнародних проблем [21].

В Ялті, як відомо, вдалося досягти домовленості з питань щодо східних кордонів Польщі і з територіальних питань на її користь на півночі і заході. Східні кордони Польщі межували з Західною Україною, тому вирішення питань кордонів Польщі безпосередньо торкалось і України.

6 лютого 1945 року на пленарному засіданні Ялтинської конференції почалося обговорення польської проблеми.

Раніше, в Тегерані, на засіданні 1 грудня 1943 р. президент Ф.Рузвельт не брав участі у дискусії з питань щодо кордонів Польщі, але, зустрівшись у той же день з главою радянського уряду, він виклав американську точку зору, сказав, що він згоден з поглядами радянської делегації про необхідність відновлення Польської держави і особисто не проти, щоб кордони Польщі були пересунуті із сходу на захід, аж до річки Одер. Але внутрішня політика, зокрема передвиборчий період (у США у 1944 році повинні були перевибирати президента) диктують “правила політичної гри”. Президент США не хоче “втратити голоси” 6–7 мільйонів американців польського походження і не може публічно брати участь у вирішенні польського питання ні у Тегерані, ні навіть навесні наступного року [5]. Можливо, президента (хоч він про це не повідомляв) стримували також своїми діями американські фашисти, які, починаючи з 1938 року і впродовж Другої світової війни були досить активними [6].

На Ялтинській же конференції Рузвельт, який вже не мав якихось політичних стримуючих мотивів, взяв слово першим, висловився на користь проведення східного кордону Польщі по лінії Керзона, але додав, що було б непогано розглянути окремо питання щодо кордону на південній ділянці цієї лінії. Мабуть, він мав на увазі ділянку Львова, але не сказав цього відверто.

Історично поняття про «лінію Керзона», про яку говорив у своєму виступі Рузвельт, виникло так.

12 липня 1920 р. міністр закордонних справ Англії Керзон надіслав до Москви телеграму, в якій пропонував умови перемир’я більшовиків з Польщею. В ній серед інших

пропозицій передбачалася лінія кордону між Польщею і Радянською Україною, яка повинна була проходити через Гродно – Ялівку – Немирів – Брест-Литовський – Дороговськ – Устилуг – Грубешів – Крилів – західніше Рави-Руської – східніше Перемишля до Карпат. Пізніше вона отримала назву “лінії Керзона” [3, с. 16]. У. Черчілль, на запрошення Ф.Рузвельта висловився за його пропозиціями сказав, що він уповноважений заявити про позитивне відношення британського уряду до сказанного американським президентом. Черчілль додав, що він постійно публічно заявляв у парламенті і під час інших виступів про намір британського уряду признати лінію кордону Польщі у тому вигляді, як вона розглядається радянським урядом, тобто так, щоб Львів залишився у Радянського Союзу. Він (Черчілль) завжди вважав, що претензії Москви на Львів і на лінію Керзона базуються не на силі, а на праві.

У своєму виступі Й.Сталін нагадав, що лінія Керзона придумана не росіянами. Її авторами були Керзон, Клемансо і американці, які брали участь у Парижській конференції 1919 року. Лінію Керзона було прийнято на базі етнографічних даних проти волі росіян. Ленін не був згоден з цією лінією. Він не хотів віддавати Польщі Білосток і Білостокську область, які за лінією Керзона мали відійти до Польщі.

“Що ж Ви хочете, щоб ми були менш російськими, ніж Керзон і Клемансо?”, – сказав Сталін. – Так Ви доведете нас до ганьби. Що скажуть українці? Вони, мабуть, скажуть, що Сталін і Молотов виявилися менш надійними захисниками російських і українських інтересів, ніж Керзон і Клемансо. Ні, хай вже краще війна з німцями подовжиться ще якийсь час, але ми повинні бути в змозі компенсувати територію Польщі за рахунок Німеччини на Заході.”

Розглядаючи питання щодо західного кордону Польщі, Сталін сказав, що цей кордон має проходити по Західній Нейсе. Він попросив Ф. Рузвельта і У. Черчілля підтримати його пропозиції. Учасники конференції домовились, що Польща одержить компенсацію за рахунок Східної Пруссії на південь від Кенігсберга і Верхньої Сілезії, впритул до Одру. Що стосується кордону Польщі, була прийнята на

сході лінія Керзона, а на заході – новий кордон по Одру і Західній Нейсе. В декларації конференції говорилось, що “східний кордон... повинен проходити по лінії Керзона з відступом у деяких районах від п’яти до восьми кілометрів на користь Польщі” [1].

У період роботи Ялтинської конференції радянські збройні сили продовжували активні наступальні дії. У лютому–березні 1945 року фактично був підготовлений завершальний удар на берлінському напрямку. Здійснювались наступальні операції проти флангових угруповань противника на території східної Померанії, Нижньої і Верхньої Силезії, Східної Пруссії і велись запеклі бої за розширення зайнятих плацдармів на лівому березі Одру у районах Кюстрина та Франкфурта. Весною 1945 р., коли війна закінчувалась, проти радянських військ було направлено 214 дивізій вермахта, з них 49 танкових і моторизованих та 14 бригад. На Західному фронті діяло 60 дивізій, з них тільки 5 танкових [7].

Англійський консервативний журнал “Економіст” 3 лютого 1945 р. писав, що найбільш істотні питання вирішуються не в посольствах, а на полях битв у Померанії і Бранденбурзі.

Так історично Підляшшя і Холмщина, частина повітів Сокаль і Рава-Руська, повіт Любачів, низовина Сяну, частина Бойківщини і Лемківщина – загалом 19000 кв км, де проживало близько 1, 5 млн. людей, залишилися у Польщі [17]. Шістсот років сусідства з поляками позначилися фатально на долі українського населення тих земель. Посуваючись без упину на схід, поляки намагались і полонізували зайняту територію. На Підляшші сотні тисяч українців піддавалися примусовій колонізації, на Холмщині руйнувалися або перетворювалися на костьоли православні церкви, священників примушували говорити проповіді польською мовою. За наказом маршала Ридза Смігли Рада Міністрів опрацювала з початком 1939 року проект ліквідації українців як етносу, однак, на його виконання вже не було часу. Польщу зайняли німці [17].

Взимку 1943 року польське підпілля, головним чином Армія Крайова, встановило контроль за цією територією. Всіх свідомих українських патріотів польські бойовики знищували фізично, вбиваючи при цьому їхні

сім'ї, а від решти українського населення вимагали заяви про лояльність і підтримку польського повстанського руху.

Радянський Союз відносно Закерзоння спочатку не мав чітко визначеної політичної позиції. На межі 1943–1944 років тодішній нарком закордонних справ УРСР О. Корнійчук публічно висунув намагання приєднати до України історичні українські землі – Підляшшя, Холмщину, Надсяння. Однак, після створення у Любліні польськими комуністами у липні 1944 року Польського Комітету Національного визволення Сталін вирішив інакше. У вересні 1944 року між СРСР і Польщею було досягнуто домовленості про прийняття лінії Керзона як польсько-українського кордону, отже, про узаконення окупації поляками українських земель Підляшшя, Холмщини, Надсяння, Лемківщини. Отже, на польському боці залишалася територія, на якій з прадавніх часів проживали українці. Звістка про названий договір, фактично укладений ще в 1944 році, додала польським шовіністам ще більшої наснаги та ентузіазму до антиукраїнських акцій.

1. *Бережков В. Страницы дипломатической истории. – М.: Издательство “Международные отношения”. – 1987. – 616 с.*
2. *Бондаренко К. Діяльність українських загонів самооборони на Волині, Буковині та Галичині в роки Другої світової війни // Україна–Польща: Важкі питання: Т.3. – Матеріали III міжнародного наукового семінару “Українсько-польські стосунки в роки Другої світової війни”. – Луцьк, 20–22 травня 1998 року. – Варшава. – 1998. – С.15–31.*
3. *Босчко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: Історична ретроспектива та сучасний стан. – К.: Основи. – 1994. – 168 с.*
4. *Витвицький С. Галичина в міжнародній політиці в 1914–1923 роках.-Український історик, Т.32. Нью-Йорк, Торонто, Київ, Львів, Мюнхен. – 1995. – С.100–118.*
5. *Громыко А.А. (гл.ред.) Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны, 1941–1945 гг. – Т. II. – Тегеранская конференция руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (28 ноября – 1 декабря 1943 г.). Сб. документов. – М.: Изд-во полит. литературы. – 1978. – 198 с.*
6. *История Второй мировой войны. 1939–1945. – В 12 томах. – М.:*

Воениздат. – Т.2. – 1974. – 479 с.
7. *История Второй мировой войны. 1939–1945. – В 12 томах. – М.: Воениздат. – Т.10. – 1978. – 614 с.*
8. *Козловський І.С. Встановлення українсько-польського кордону 1941–1951 рр. – Львів: Каменяр. – 1998. – 222 с.*
9. *Кучменко Е., Ліпкан А. Польща і питання Галичини в міжнародній політиці (1914–1923) // Перша Світова війна і слов'янські народи: Матеріали міжнародної наукової конференції 14–15 травня 1998 року. – К., 1998. – С.171–177.*
10. *Ліпкан А.Г. Операція “Вісла” : минуле і сьогодення // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова / Укл. П.В.Дмитренко, О.Л.Макаренко. – К.: НПУ, 2000, Т. XXXVI, Частина IV (педагогічні та історичні науки). – С. 187–197.*
11. *Ліпкан А.Г. Воєнна агресія Німеччини і СРСР проти Польщі і українське питання // Воєнна історія. – 2002. – № 1. – С.14–20.*
12. *Ліпкан А.Г. Операція “Вісла”: Переселення чи депортація // Воєнна історія. – 2003. – № 1. – С.99–107.*
13. *Малинкович В.Д. Влияние результатов Второй мировой войны на современную геополитику Украины // Друга Світова війна і Україна: Матеріали наукової конференції (27-28 квітня 1996 р.). – К.: Інститут історії України НАН України, 1996. – С.36–40.*
14. *Пивовар С.Ф., Слюсаренко А.Г., Стельмах С.П. Всесвітня історія:Новітній період 1900-1945. – К.: Академія, 1998. – 384 с.*
15. *Севостьянов П.П. Историческое значение Крымской (Ялтинской) конференции 1945 г. // Ялтинская конференция 1945. Уроки Истории: Москва: Наука. – 1985. – С. 23-38.*
16. *Сергійчук В.І. Трагедія українців Польщі. – Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво “Тернопіль”, 1997. – 440 с.*
17. *Сивицький М. Геноцид Закерзоння перед польським судом // Українство-польські відносини в Галичині у ХХ столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21-22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ, Плай. – 1997. – С. 289–293.*
18. *Соляр І. Комітет оборони Західно-українських земель (1923)// Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ, Плай. – 1997. — С.102–105.*
19. *ЦДАГО України, Ф.1, Оп.23, Спр.954. – Арк.17–24.*
20. *Ядловський А. Депортація українського*

населення Закарпаття // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ столітті: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ,

Плай. – 1997. – С.293–296. 21. Яковлев А.Н. Ялтинская конференция: Уроки истории и современность // Ялтинская конференция 1945. Уроки Истории. – М.:Наука. – 1985. – С. 5–18.

УДК 94(477)“1945/1953”

В.В. Гулай

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут гумантарних і соціальних наук

КАДРОВА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1945–1953 рр.)

© Гулай В.В., 2004

На основі аналізу архівних матеріалів та історіографії зроблено спробу характеристики кадрової політики радянського режиму в Західних областях України після закінчення Другої світової війни. Спрямована на форсовану інтеграцію регіону у радянську політичну систему, вона передбачала опору насамперед на “перевірені” роками сталінського виховання партійних, радянських та господарських кадрів зі східних областей УРСР та інших республік СРСР. Відсутність достатньої кількості прибулих кадрів та необхідність формування серед місцевого українського населення соціальної бази тоталітарного режиму сприяла поступовому зростанню кількості місцевих “висуванців”, особливо на другорядних посадах.

In the article on the basis of archival materials and the current historiography an attempt is made to characterize the Soviet regime human resource policy in the Western regions of Ukraine after the Second World War. This policy was directed at the forced integration of these regions into the Soviet political system, first of all counting on the use of party, government and economic leaders from the Eastern regions of URSR and other republics of USSR, who had been “verified” by years of Stalinist rule. The absence of a sufficient number of non-local employees and the necessity to create a social base for totalitarian regime among local inhabitants led to the increasing employment of local “candidates”, especially in minor posts.

Постановка проблеми. Одним із інструментів політики прискореної “радянзації” західних областей України в післявоєнні роки була кадрова політика. Її реалізація помітно вплинула на зміну етнопатристичної та соціально-професійної структури населення. З ініціативи та підтримки влади в регіоні різко зросла чисельність росіян та представників інших національностей СРСР, які посіли керівні посади в партійних комітетах, радянських органах, репресивно-каральних структурах. Саме вони становили основу привілейованої частини радянського суспільства – партійної номенклатури.

Актуальність даної проблематики визначається передусім потребою наукового узагальнення складного та суперечливого процесу примусової інтеграції західних областей України в радянську політичну систему через реалізацію суворо регламентованої ідеологічними постулатами та практичними потребами сталінського тоталітарного режиму кадрової політики.

Історіографія проблеми. Впродовж більш ніж чотирьох десятиліть питання кадрового забезпечення органів влади та управління західних областей України висвітлювалися